

De turfdrager en het kind

Ik wou u een verhaal vertellen. Of eigenlijk — geen verhaal, want 't is waar gebeurd. Ik hoorde 't van een vriend, toen ik bij hem op bezoek was. 't Gaat over een man, die zoals dat heet, in zijn dorp „ongunstig bekend” stond. Hij was een dronkaard. Een grote, brute kerel, die er, vooral als hij een borrel op had, een taal uitsloeg. . nou, dat was niet mooi meer. Hij was ook een vechtersbaas en iedereen was eigenlijk bang voor hem: „Je kon beter uit z'n handen blijven!” Niemand wilde met hem om gaan. O ja, hij had wel een paar kornuiten, maar dat waren ook al geen besten, zeiden ze in het dorp. Maar met hem kon je je beter niet inlaten. Dat was *geen mens meer*. Dat was een *onmens*, zeide ze, de brave burgers van het dorp.

Op een dag komt deze „onmens” turf bezorgen bij mijn vriend. Een grote wagen vol. De turf moet naar de bovenverdieping. De man is sterk en hij wil dat laten zien ook! Hij laadt een kolossale mand vol met van die grote, zware turven, en hij draagt hem de trap op, alsof 't niks is. De mand is zo vol, dat je je hart vasthoudt, dat 't zaakje naar beneden komt rollen. Maar 't gaat goed, en mijn vriend besluit maar zo lang de kamer weer in te gaan. Hij hoeft er niet bij te blijven om een handje te helpen. Die knaap rooit het wel alleen. En 't zal nog wel even duren voor die hele wagen turf naar boven is gesjouwd.

*
* *

Intussen is het driejarige dochtertje des huizes de kamer uitgesnapt. Ze staat onder aan de trap met open mond te kijken naar de vreemde man met de grote mand op z'n rug. De man merkt niets van het kind. Dan rolt er een turf van de mand af. Het ding springt van de ene tree op de andere, slaat dan een paar treden over, op de mat. „Ikke hebbe”, zegt het kind blij, en ze grijpt met haar beide handjes naar de turf.

Op het geluid van die kinderstem staat de man op de trap plotseling stokstijf stil. Heel voorzichtig draait hij zich een halve slag om en kijkt naar beneden. En als hij 't kind ziet roept hij: „Hé, meneer!” En als de vader van het kind in de deuropening verschijnt — de man houdt z'n mand nog steeds krampachtig stil om te voorkomen dat er nog meer turven vallen — zegt de turfdrager, in de taal die hij gewend is te gebruiken: „Meneer, haal dat jong daar vandaan. Als ze zo'n hard ding op d'r kop krijgt, ken je d'r wel gelijk naar 't ziekehuis brenge. Met die krenge mot je oppasse.” En hij houdt nog een hele scheldkannonnade.... op z'n turven, niet op de vader of het kind.

Dit was de geschiedenis van de man, de turven, en het kind.... en van de dorpelingen, die de man een „onmens” noemden.

En waarom vertel ik u die geschiedenis nou? Och, omdat ze mij getroffen heeft. En ook omdat ze allerlei gedachten in me deed opkomen. De geschiedenis doet namelijk vragen oprijzen: Wat denken we van de turfdrager? Van zijn gedrag op de trap ten opzichte van het kind. Maar ook van zijn overige gedrag, dat hem zo'n slechte naam bezorgd had. Wat denken we van de dorpelingen die hem links lieten liggen en in hem „geen mens” meer zagen. Ja er komt zelfs de vraag bij te pas: Wat denken we van de mens in 't algemeen? Over al zulke vragen zouden we een heel gesprek met elkaar kunnen hebben. Maar ik zit hier nu voor de microfoon, en ik moet het dus wel alleen doen. Jammer eigenlijk! Mijn mening kan allicht eenzijdig zijn. En u weet het: „Uit de botsing der meningen ontspringt de waarheid.”

Maar wat heeft mij nu zo getroffen in de geschiedenis van de turfdrager en het kind? Wel, dat was nou juist die bezorgdheid van die ruwe turfdrager voor dat kind: Zijn plotseling stilstaan op de trap. Alles wat hij deed om te voorkomen, dat er nog meer turven zouden vallen. Het feit, dat hij de vader riep om het kind weg te halen.

Of ik dat dan zo iets bijzonders vind? Och nee, ik niet. Ik had niet anders verwacht. En u misschien ook niet. Maar de dorpelingen hadden dat toch, geloof ik, niet van hem verwacht. Anders zouden ze hem geen „onmens” hebben genoemd. Want dat betekent dan toch maar, dat ze „geen mens” meer in hem zagen. Zoals ze ’t ook zeiden: „Die turfdrager...., dat was „geen mens” meer!” Ik wou wel dat ze hem daar op de trap hadden gezien, met zijn turven, en met het kind. Dan zouden ze hebben gezien dat het menselijke hem niet vreemd was; dat hij zich ook als een volledig mens kon gedragen. Dan zouden ze hebben gezien, dat hij evengoed als zij, meegevoel had met andere mensen (hier met het kind). En dat hij zich, evengoed als zij dat zouden hebben gedaan, verantwoordelijk voelde voor het lot van dat kind. En ze zouden nog meer hebben gezien. Ze zouden hebben gezien, dat de turfdrager ook in staat was aan zijn verantwoordelijkheid te voldoen. Hij was immers niet alleen maar bezorgd voor het kind. Daar zou het kind nog weinig aan hebben. Nee, hij dééd ook wat. Hij nam zijn maatregelen: Hij bleef stilstaan. Hij draaide zich heel voorzichtig om. Hij riep de vader. Kortom, hij bleek ook in staat om de dingen, waarvoor de omstandigheden hem hadden geplaatst, tot een goede oplossing te brengen. Dus, zoals ik het al eerder zei: Hij was zich niet alleen bewust van z’n verantwoordelijkheid, maar hij wist ook aan zijn verantwoordelijkheid te voldoen.

Het lijkt allemaal zo vanzelfsprekend, dat u zich misschien afvraagt of we hier nu wel zoveel aandacht aan moeten besteden. Maar dan moet ik toch denken aan dat schaap, waarvan een boer mij vertelde: Een lammetje was in de sloot geraakt en verdronken. Het schaap stak in letterlijke zin geen poot uit en het trok er zich kennelijk ook achteraf niks van aan. Maar een schaap is ook geen mens en heeft geen weet van meegevoel en verantwoordelijkheid. Het kan ook niet bewust en handelend ingrijpen.

Mag ik de vraag nog eens stellen: Waarom heeft de geschiedenis van de turfdrager mij zo getroffen? Wel, omdat het bevestigd heeft, wat ik als humanist nu juist zo stellig geloof: dat in alle mensen het menselijke aanwezig is, en dat dat menselijke altijd weer boven kan komen, soms op de meest onverwachte momenten. Ik ben niet bereid de mens als „alleen maar geneigd tot alle kwaad” te zien. En daar heb ik ook geen reden voor. Daarvoor zie ik — gelukkig — te veel goede dingen om mij heen. De dorpelingen zagen in de turfdrager „geen mens meer”. Maar op die trap bleek het menselijke wel degelijk in hem aanwezig te zijn.

* *
*

Maar daarmee zijn we natuurlijk niet af van het probleem van het kwaad, dat toch ook gebeurt! Want willen we daarmee nu al dat andere goed praten, wat die turfdrager deed en doet?: De stoelen, die hij in de café’s stuk sloeg. De ruiten, die hij verbrijzelde. De verwondingen, die hij in zijn vechtpartijen anderen aanbracht. De schulden, die hij bij zijn schuldeisers had staan. Zijn drankmisbruik, en nog zoveel meer?

O nee, ik weet alleen, dat in ieder mens het menselijke aanwezig is, ook al slaagt hij er niet altijd in, dat tot uitdrukking te brengen. Maar niemand heeft het recht een ander het menselijke te ontzeggen, omdat hij op bepaalde punten tekort schiet.

En waarom dan niet? Daar wou ik nog wel even op ingaan. Zonder dat we overigens alle kanten daarvan kunnen bekijken. Daar is een kwartiertje te kort voor. Maar goed: Waarom meen ik dat niemand het recht heeft een ander het menselijke te ontzeggen? Wel, in de eerste plaats omdat ieder dat menselijke in zich draagt. Het kan verdrongen zijn. Het kan onvoldoende tot zijn recht komen. Maar het is in ieder aanwezig. Dat bleek toch ook bij onze turfdrager! En in de tweede plaats omdat we allemaal tekort schieten. Ook de brave burgers van het dorp. De een hierin, de ander daarin. De een meer, de ander minder. De een in de ene periode van z’n leven, de ander in de andere.

En waarom, daardóór, schieten we allemaal op onze tijd tekort? „Omdat we mensen zijn”, zult u zeggen. Ja, dat is het nu juist. Maar hebt u zich wel eens gerealiseerd, wat we daarmee eigenlijk zeggen? Ik geloof, dat we daarmee uitspreken, dat we geen dieren zijn. Het dier kan niet tekortschieten, omdat het geen weet heeft van het verschil tussen goed en kwaad. Het dier staat niet voor de moeilijkheid, dat het telkens in zijn leven kiezen moet. Het doet eenvoudig wat zijn instincten hem voorschrijven. Daardoor kunnen we het dier ook niet voor z’n daden verantwoordelijk stellen. „Dat stomme dier weet niet beter”, zeggen we dan. Het dier heeft ’t eigenlijk gemakkelijk in het leven. Het kent geen problemen.

Zo beschouwd, hebben wij het eigenlijk veel moeilijker, juist omdat we geen „stomme dieren” zijn. O, niet dat we dat graag zouden willen zijn. Denkt ’t u maar eens in! Als een koe de hele dag in de wei loopt. Gras vreten. Herkauwen. De

volgende dag weer, en niets meer! 't Zou ons gauw vervelen. Ik denk, dat we al gauw van graspollen een hut gingen bouwen, en dat we van de madeliefjes een krans vlochten in ons haar! Nee, wij zijn mensen, en wij willen mensen zijn. Maar een feit blijft, dat we 't daardoor ook moeilijker hebben. Want 't is dan toch maar zo, dat wij altijd voor problemen staan: Dat wij kiezen moeten tussen goed en kwaad. Dat wij denken kunnen en dat wij dat denkvermogen ook moeten gebruiken, willen we ons in 't leven handhaven. 't Is dan toch maar zo, dat wij voor allerlei verantwoordelijkheden staan en ook verantwoordelijk worden gesteld.

Dat is nou, wat ik wou willen noemen: onze menselijke situatie, onze menselijke toestand, onze positie in dit bestaan. Daarin verschillen we nu juist van het dier. Die situatie is wel aantrekkelijk en ze opent allerlei mogelijkheden voor ons, die het dier niet heeft, maar het is niet altijd een gemakkelijke situatie. Het menselijke is in ons allemaal aanwezig. We zagen 't bij de turfdrager. Maar het is niet altijd gemakkelijk het ook te verwezenlijken. Dat kost dikwijls inspanning en strijd.

En zou het dan vreemd zijn, als we daarin tekort schoten? Dat is „menselijk”, zoals u al zei. Dat zit 'm in die eigenaardige menselijke situatie. Als we dieren waren, zouden we niet eens tekort kunnen schieten.

En nu stuiten we geloof ik, op twee manieren telkens op ons menselijk tekort: naar buiten, en naar binnen.

Aan de ene kant staan we tegenover een weerbarstige wereld, die machtiger is dan wij. Onze menselijke krachten zijn dan te klein: We wilden bijvoorbeeld geen oorlog, en desondanks waren we nog niet in staat hem te voorkomen. We wilden het kwade niet doen, maar de omstandigheden hebben ons ertoe gedreven en we waren niet bij machte ze te weerstaan. We zouden het mysterie van leven en zijn wel willen onthullen, maar dat mysterie is groter dan wij. In al zulke gevallen zouden we kunnen zeggen: *We hebben wel gewild, maar we hebben niet gekund.*

En aan de andere kant staan we tegenover ons weerbarstige zelf. Hoezeer we ook weten, dat we ons verstand moeten gebruiken en naar ons geweten moeten leven, we doen 't niet altijd. Dan stuiten we op 't tekort in onszelf: We lieten ons door onze driften meeslepen. Of we zochten ons eigen belang en susten ons geweten, terwijl het toch wel sprak. Of we kozen de weg van de minste weerstand, omdat we ons onttrekken aan dingen, waarvan we weten, dat we ze toch zouden moeten laten of geen inspanning wilden getroosten. Of... o, er zijn zovele redenen om ons te doen. In al zulke gevallen zouden we zeggen: *We hebben wel gekund maar we hebben niet gewild.*

Op die twee manieren voelen we telkens — en dikwijls pijnlijk — ons menselijk tekort: We konden tegen de omstandigheden niet op, of we verzuimden onze menselijke krachten ten volle te gebruiken. Eén van beiden, of allebei tegelijk.

En hoe zou het met onze trufdrager — in dit opzicht bedoel ik dan — zijn? Och, ik wil niet over hem oordelen. Wat weet ik van hem af? Misschien zijn de omstandigheden hem te machtig geweest. Misschien ook schoot hij tekort in het gebruik van zijn menselijke vermogens. En waarschijnlijk is 't beiden tegelijk.

Och nee, dat mensen tekort schieten is niet vreemd. Dat doen we allemaal. Dat zit hem in die lang niet altijd gemakkelijke menselijke situatie. Vreemd wordt het pas als mensen niet bereid zijn telkens opnieuw te beginnen en verder te gaan. Want dan verloochenen zij hun menselijkheid.

C. H. SCHONK.

HUMANISTISCHE GEDACHTEN

Prijs

f 1,25

10 radiolezingen door:

J. C. BRANDT CORSTIUS W. COENDERS

J. P. VAN PRAAG D. H. PRINS

B. W. SCHAPER C. H. SCHONK

Deze brochure is verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het

Humanistisch Verbond, Bleijenburgstraat 1, Utrecht, telefoon 10163, postrekening 304960

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
28 OKTOBER 1956

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vare-microfoon.

Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,20, buitenland f 4,60 p.j.